

Кафедра історії права та держави юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО
КРУГЛОГО СТОЛУ

«КОНЦЕПЦІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ
ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА»,

присвяченого пам'яті професора Олександра Шевченка

28 квітня 2017 року
м. Київ

*Рекомендовано до друку Вченою радою юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
протокол №8 від 29 травня 2017 року*

Редколегія випуску:

Гриценко Іван Сергійович, доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Мірошніченко Марія Іванівна, доктор юридичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри історії права та держави юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, професор;

Захарченко Петро Павлович, доктор юридичних наук, професор кафедри історії права та держави юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, професор;

Мацелюх Іванна Андріївна, кандидат юридичних наук, асистент кафедри історії права та держави юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Крижевський Антон Васильович, кандидат історичних наук, асистент кафедри історії права та держави юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Концепція та методологія історії українського права: збірник матеріалів науково-практичного круглого столу, присвяченого пам'яті професора Олександра Шевченка, м. Київ, 28 квітня 2017 року / ред. кол. І. С. Гриценко, М. І. Мірошніченко, П. П. Захарченко, І. А. Мацелюх, А. В. Крижевський. – К. : «ДС День Печати», 2017. – 220 с.

ISBN

У збірнику містяться матеріали науково-практичного круглого столу «**Концепція та методологія історії українського права**», присвяченого пам'яті професора Олександра Шевченка.

Для науковців, викладачів, юристів-практиків, аспірантів, студентів, а також усіх, хто цікавиться історією українського права, методологією історично-правових досліджень та творчим внеском у їхній розвиток одного із фундаторів сучасного напрямку наукових знань, професора Ол. Шевченка

Тексти статей, тез, інших матеріалів подано у авторській редакції. Відповідальність за зміст публікації, точність наведених фактів, цитат, власних імен, інших відомостей покладено на авторів.

ISBN

ЗМІСТ

Шевченко Марко Олександрович. Спогади про батька	7
Мірошніченко Марія Іванівна. Місце історії українського права в системі викладання юридичних дисциплін	9
Губанова Тамара Олексіївна. Педагогічна майстерність як одна із граней творчого таланту Олександра Шевченка	17
Гулиев Ариф Джамиль оглу. Роль и значение психологии в познании исторических типов и ценности украинского права	20
Захарченко Петро Павлович. УНР і УСРР у науково-світоглядній парадигмі професора Олександра Шевченка	24
Капелюшний Валерій Петрович. Філософсько-правове осмислення історичної ролі еліти і нації у науковій спадщині професора Олександра Шевченка	27
Кіндюк Борис Володимирович. Методологічні засади використання юридико-біографічного методу	30
Лаврик Галина Володимирівна. Доктрина як джерело історії українського права	34
Медвідь Федір Михайлович, Мельниченко Я.Б., Твердохліб А.І. «Слово про Закон і Благодать» митрополита Іларіона як визначна юридична пам'ятка України-Руси	36
Нелін Олександр Іванович. Спадкування за відказами в українському звичаєвому праві	39
Радзивілюк Валерія Вікторівна. Витоки формування національного права банкрутства	42
Шевченко Володимир Федорович. Відновлення державності – головний напрям політики українізації Центральної Ради	44
Шевченко Анатолій Євгенійович, Кудін Сергій Володимирович. Синергетичний підхід в структурі методології дослідження історії українського права	48
Щербак Надія Олександрівна. Державотворчі погляди М. С. Грушевського	51
Щербатюк Володимир Михайлович, Сокур Юрій Васильович. Родоплемінна консолідація в українських землях як вагомий чинник формування (прото) державних утворень	54
Доценко Віктор Олегович. Вплив християнства на державно-правовий розвиток Київської Русі: історіографія питання	62
Трофанчук Григорій Іванович. Канонічне право княжої доби як чинник формування української національної правової системи.....	66

Іванов В'ячеслав Миколайович. Концептуальні засади періодизації історії українського права	70
Черниш Володимир Миколайович. Місце правового звичаю серед форм (джерел) права України.....	73
Веклич Владислав Олександрович. Деформація змісту поняття «українське право» за умов глобалізації: загрози і необхідність протидії	76
Дудченко Оксана Сергіївна. Юридична природа та місце обов'язкових постанов серед нормотворчих актів місцевих органів державної влади УСРР в 1920-х рр.	79
Ковальова Світлана Григорівна. До питання про критерії періодизації історії українського права	82
Єфремова Наталя Володимирівна. Реформа вищої школи та місце в ній навчального курсу «Історія держави та права України»	85
Костенко Олександр Борисович. Олександр Шевченко як філософ права. Метафізичне інтерв'ю.....	88
Окіпнюк Володимир Тарасович. Актуальні напрями вітчизняних історико-правових досліджень в умовах інформаційної війни Російської Федерації проти України	95
Терлюк Іван Ярославович. Історія українського права: завдання в контексті періодизації навчальної дисципліни (непретензійні нотатки)	97
Шершенькова Вікторія Анатоліївна. До питання періодизації історії українського права	101
Шкуратенко Олена Володимирівна, Прус Віталій Зіновійович. Європейські правові традиції в контексті розвитку правової системи Української гетьманської держави (Війська Запорозького)	103
Юринець Юлія Леонідівна. Євразійська теорія походження Росії та її практичне значення у протидії російським інформаційним війнам	106
Гурняк Олександр Григорович. Проблеми правової дискримінації українського народу в творчій спадщині професора Олександра Шевченка	111
Карпічков Віталій Олександрович. Логічне та історичне в історико-правовому пізнанні	115
Мацелюх Іванна Андріївна. Джерела церковного права: невикористаний потенціал історико-правової науки	117
Омельченко Вікторія Юріївна. Поняття «українське право»: семантика та смисли «Національна Конституція» vs «Конституція України»	121
Чубата Марина Валеріївна. Науковий внесок професора Олександра Шевченка у дослідження звичаєвого права України	125

Белкін Леонід Михайлович. Парадигма історико-правових досліджень «Революція гідності в Україні (2013-2014 рр.)» у контексті вчення про революційну ситуацію	128
Малишев Олександр Олегович. Творчість Петра Роїзія як джерело з історії українського права	131
Ванієв Ельдар Серверович. Джемат як елемент правової традиції кримців	134
Бойчук Андрій Юрійович. Значення доктрин в історико-правовій науці	137
Белкін Марк Леонідович. Вплив рішень Європейського Суду з прав людини на еволюцію українського права: можливості та реальність	140
Іванов Олександр Юрійович. Історико-порівняльний метод та проблеми його застосування на сучасному етапі.....	143
Ромінський Євген Вікторович. Українське право чи право України: домодерне та ранньомодерне право і його «націоналізація»	146
Сало Вікторія Анатоліївна. Застосування теорії аргументації у дослідженнях історії українського права	149
Бережанський Геннадій Іванович. Становлення судової влади за доби Української революції (1917-1921 рр.)	152
Грабовий Владислав Володимирович. Доктрина класової нерівності в охороні власності	154
Дрозд Артем Олександрович. Поняття та еволюція правової доктрини як джерела українського права	158
Дубовик Ольга Ігорівна. Розвиток примирення і посередництва в Українській гетьманській державі (Війську Запорозькому) в другій половині XVII ст. – другій половині XVIII ст.	160
Кіндюк Ксенія Борисівна. Історичні етапи розвитку соціологічного підходу в юридичній науці	162
Макарчук Віталій Володимирович. Правовий статус реєстрового козацтва як предмет дослідження історії українського права.....	166
Мельник Павло Олегович. Методологія аналізу прізонізації суспільства у контексті висвітлення організації протидії злочинності в Україні у 1960 –1991 рр.	168
Трепак Леся Михайлівна. Створення німецьких окупаційних органів юстиції у Польському Генеральному губернаторстві	171
Володіна Анастасія Володимирівна. Використання примусу для захисту природних прав громадян у Конституції Павла Скоропадського	175

8. Войтович Л. В. Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст.). Склад, суспільна і політична роль : історико- генеалогічне дослідження [Електронний ресурс] / відп. ред. Я. Д. Ісаєвич. – Л., 2000. – 649 с. – Режим доступу: <http://izbornyk.org.ua/dynasty/dyn.htm>

9. Акты социально-экономической истории Северо-Западной Руси конца XIV – начала XVI в. – Т. 3. – М., 1964. – 688 с.

10. Семенченко Г. В. Двинская уставная грамота / Г. В. Семенченко // Новгородский исторический сборник. – 1993. – Вып. 4 (14). – С. 72–96.

11. Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczy Pospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacji A. Stadnickiego. T. XII : Najdawniejsze zapiski sądów halickich 1435–1475. – Lwów, 1887. – s. 425–426; цит. за працею: Бедрий М. М. Копні суди на українських землях у XIV–XVIII ст.: історико-правове дослідження : монографія / М. М. Бедрий. – Львів, 2014. – 264 с.

12. Зозуляк Ю. До питання про зв'язок киеворуських правових традицій та соціально-правової організації галицького селянства XV–XVIII століття / Ю. Зозуляк // RUTHENICA. Т. XII. – К., 2014. – С. 92–107.

13. Максимейко М. О. Русская Правда и литовко-русское право / М. О. Максимейко // Академічна юридична думка. – К., 1998. – С. 306–315.

14. Полоцкие грамоты XIII – начала XVI вв. / сост. А. Л. Хорошкевич. – Вып. I. – М., 1977. – 228 с.

15. Якубовский И. В. Земские привилеи Великого княжества Литовского. – Ч. 2. Критический разбор текстов областных привилеев / И. В. Якубовский // Журнал министерства народного просвещения. 1903. – № 6 (Июнь). – С. 245–303.

16. Баскин Ю. Я. Вопросы международного права в договорной практике и политической литературе Молдавии XIV–XVIII вв. / Ю. Я. Баскин, П. В. Советов // Советский ежегодник международного права. 1962. – М., 1963. – С. 189–210.

Сало Вікторія Анатоліївна,

старший викладач кафедри правознавства

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ АРГУМЕНТАЦІЇ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА

Правова думка незалежної України подекуди успадкувала досвід радянських концептуальних досліджень, які ґрунтувалися переважно на позитивістському вченні. Однак сьогодні в тенденціях розвитку вітчизняної юридичної науки прослідковуються нові підходи. Особливої популярності набуває застосування теорії аргументації, адже вона дозволяє глибоко вивчити історико-правову проблему, яка є дискусійною чи малодослідженою.

Загальнотеоретичні аспекти теорії аргументації досліджували в своїх працях Р. Алексі, А. Печенік, Х. Перельман, Р. Дворкін, Е. Фетеріс, М. Козюбра, П. Рабінович, О. Щербина, О. Чорнобай, А. Хворостянкіна та інші науковці. До цієї проблеми звертаються філософи, логіки, юристи та історики.

Метою доповіді є аналіз застосування теорії аргументації у дослідженнях з історії українського права. Тож варто звернутися до поняття теорії аргументації та визначити її значущість для сучасного історика права.

Взагалі аргументацію визначають як наведення доказів з метою обґрунтування певної думки, зміни позиції чи переконання іншої сторони. Дослідники правової аргументації зазвичай не пропонують дефініцію її поняття (хоча остання аж ніяк не є очевидною й однозначною) [2, с. 12].

Зародження згадуваної теорії пов'язують з зародженням та розвитком риторики, діалектики і топіки, без опори на які уявити сучасну теорію юридичної аргументації неможливо [1].

Серед визначень юридичної аргументації в літературі можна знайти такі: 1) діяльність із наведення правових доводів, що може привести до правового результату (К. Каргін); 2) процес і результат мовного обґрунтування пропонованого або ухваленого юридично значущого рішення чи діяння (П. Рабінович); 3) раціональний спосіб переконання суб'єктів правовідносин за допомогою усного або письмового впливу на них (Р. Ляшенко); 4) процес наведення правової тези і аргументу (Е. Фетеріс) або процес підбору аргументів та структурування відношень між ними відповідно до логічних правил істинності, що здійснюється у юридичному контексті (О. Юркевич); 5) надання відповіді на запитання, як конструювати та читати право в обґрунтований спосіб (С. Раїмо) та інші [2, с.12].

Треба зазначити, що процес і результат аргументування є основою розвитку юридичної науки. Теорія аргументації трактує процес аргументації не тільки як особливу техніку переконання та обґрунтування положень, які висуваються, але і як практичне мистецтво, що передбачає вміння вибрати із множини можливих прийомів аргументації ту їх сукупність і ту їх конфігурацію, які вимагаються особливостями

аудиторії та проблеми, що обговорюється. Це допоможе замінити застарілі підходи в дослідженнях історії права України.

До того ж аргументація завжди пов'язана з точкою зору, вона є об'єктом аргументації. Предметом теорії юридичної аргументації є засоби переконання у мовленнєвих діях юридичного значення при досягненні цілей права. Тому автори колективної монографії, присвяченої юридичній аргументації, трактують теорію юридичної аргументації як логіко-юридичну науку, що поєднує знання логічної форми та юридичного змісту. Автори наголошують на міждисциплінарному характері її предмета. За цільовим призначенням юридична аргументація може використовуватись як в теорії, так і на практиці [4, с. 9]. Використання теорії аргументації в історико-правових дослідженнях слугуватиме засобом примирення конфліктуючих сторін, які з певних ідеологічних міркувань відстоюють різні точки зору.

Чим може допомогти теорія аргументації сучасному досліднику, який вивчає проблеми історії українського права? Адже підходи до вивчення, методи дослідження вже давно запропоновані наукою, хоча і досі є об'єктом палких дискусій.

Сучасна історико-правова наука намагається подолати однобокість в оцінках і висвітленні минулого. Однак сьогодні гостро стоїть питання про обґрунтування того чи іншого підходу, методу при вивченні явищ українського права, їх еволюції, закономірностей тощо. Історик права (думаємо, що саме так найкраще назвати дослідника в сфері зазначеної тематики) нині стоїть перед складним завданням – при дослідженні обраного ним об'єкта він має вникати не тільки у фактаж, детальний аналіз, мати розгалужене уявлення про тогочасні суспільно-політичні реалії.

Центральним етапом процесу дослідження має бути збирання доказів (аргументованих суджень) з метою доведення істинності твердження. Історія українського права має безліч дискусійних питань, недостатньо висвітлених в історіографії та джерелах. Тому дослідник має бути неупередженим, уникати помилкових суджень, поспішних висновків та умовиводів, щоб не виглядати однобоко та заангажовано (а це – тонка грань історії). Цей підхід надасть змогу підійти до обраної теми з різних кутів зору, дозволить усунути однобокість, політизованість науковця. Лише за таких умов історія буде наукою, а не «політикою, спрямованою в минуле». Відхилення від історичної правди небезпечне тим, що воно неминуче слугує соціальному протистоянню. Саме тому вбачається необхідність використання теорії аргументації при вивченні історії українського права.

Варто зазначити, що юридична аргументація, здійснювана з позицій позитивістського праворозуміння, і юридична аргументація, здійснювана, навпаки, з позицій праворозуміння непозитивістського («природного»), можуть істотно відрізнитися за змістом та за результативністю. Більше того, некритичне сприйняття їх висновків у відриві від системного тлумачення може призвести до помилкових рішень [3, с. 31].

Отже при дослідженні історії українського права застосування теорії аргументації є необхідним. Без належно доведеної (аргументованої) позиції досліднику загрожує кліше необ'єктивності, заангажованості.

Література:

1. Козюбра М. І. Теорія юридичної аргументації: становлення, стан та перспективи у вітчизняній юриспруденції / М. І. Козюбра // Наукові записки НаУКМА. Юридичні

науки. – 2012. – Т. 129. – С. 3-11. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2012_129_3

2. Рабінович П. М. Правова аргументація: терміно-поняттєвий інструментарій дослідження / П.М. Рабінович, Т.І. Дудаш // Вісник Національної академії правових наук України. – 2016. – № 2. – С. 8-20. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2016_2_3

3. Рабінович П. М. Правова аргументація як інтелектуальний простір використання юридичної техніки й технології (спроба концептуальної характеристики) / П.М. Рабінович // Юридична техніка: доктринальні основи та проблеми викладання: тези доповідей та повідомлень учасників науково-практичної конференції (м. Харків, 30 вересня – 1 жовтня 2015 року). – Харків, 2015. – С. 30-34.

4. Юридична аргументація. Логічні дослідження: колектив. моногр. – [Б. м.]: Вид. Іванченко І. С., 2012. – 210 с.

*Кафедра історії права та держави юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ**

«КОНЦЕПЦІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА»,

присвяченого пам'яті професора Олександра Шевченка

Комп'ютерна верстка Безпалій М.О.

Підписано до друку ??.08.2017 г.
Формат 60x84/16. Бумага офсетна.
Гарнітура SchoolBook. Печать офсетна.
Ум. печ. арк.
Тираж 100 экз.